

KAPİTALİZM NEDİR? KAPİTALİZM EN YÜKSEK AŞAMASI EMPERYALİZM NEDİR?

Kapitalist ya da burjuva deyince çoğu insanımızın aklına, zengin, bencil, para için her şeyi yapan, lüksü, gösterişi seven, gününü gün eden, başkalarını umursamayan biri gelir. Aynı zamanda pek ahlaklı biri değildir bu kişi; sahip olduklarını insanların gözüne sokar, başkalarının sahip olduklarında da hep gözü vardır, asalak biridir. Yaygın inanışa göre kapitalizm de böyle insanların hâkim olduğu bir sistemdir.

Çoğu yaygın inanış gibi bu inanışta da doğru yönler olmakla birlikte gerçekliği kapsamaktan çok uzaktır. Oysa doğru düşünebilmemiz ve hareket edebilmemiz için kavramlarımızın da doğru olması, gerçekliği yansıtmaması gerekir.

Kapitalist yukarıdaki gibi tarif edildiğinde, bu görüntüyü vermemeye çalışan pek çok kapitalist kapsam dışı kalmış olur ya da iyi kapitalist olur. Mesela hayırsever görünen, sadaka zekât gibi kimi dini usullere başvurarak ahlaklı görünen, işçinin maaşını zamanında ödemeye çalıştığını söyleyen (ama geciktiğinde hep bir mazereti olan), servetini hep çok çalışarak, işinin başında durarak, üreterek kazandığını söyleyenler... Onlar, kimseyi sömürmediklerini, çalışıp kazandıklarını ve çalışanlarıyla yoksullara da kazandırdıklarını söyleyerek kapitalist olmadıklarını bile iddia ederler.

Düşüncelerimize ve eylemlerimize rehberlik etmesi gereken bilimsel yaklaşımda, insanların kendileri hakkındaki düşüncelerinden yola çıkarak tanımlamalar yapılmaz. Kapitalistin, patronun, işçinin kim olduğu üzerinde önceki derslerde duruldu. Bunlar toplumsal sınıfların mensupları olan bireylerden başka bir şey değildirler.

Tarih boyunca toplumsal sınıfları oluştursan da üretim biçimlerinden başka bir şey değildir. Bu dersimizde, üretim biçimi nedir, kapitalizm nasıl bir üretim biçimidir, hareket yasaları nedir, kapitalizmin emperyalizm aşaması ne anlama gelir, neden son aşamasıdır, emperyalizmin özgül özellikleri nedir, Türkiye'nin emperyalizmdeki yeri nedir konularını kısaca açıklayacağız.

Üretim biçimi nedir? Tarihte hangi üretim biçimleri görülmüştür?

İnsan, her canlı gibi, yaşamak, ihtiyaçlarını karşılamak amacındadır; en başta da beslenme, giyinme, barınma ihtiyaçlarını. Fakat insan ihtiyaçlarını diğer canlılardan farklı olarak, düşünerek, tasarlayarak ve üreterek karşılar. Hatta insan türü alet yaparak evrimleşmiş, bir canlı türü olarak varlığını böyle sürdürebilmiştir. Bütün felsefelerden, ideolojilerden, politikalardan, dinlerden, devletlerden, eğitimden, kültürden, ahlaktan önce şu basit gerçek gelir: İnsan toplulukları yaşamlarını sürdürmek ve bunun için maddi üretimde bulunmak zorundadır.

İnsanların neyi ne kadar üretebileceği, tamamen kullandığı araçların teknolojik gelişme seviyesine, üreticilerin becerilerine ve bunların birlikte belirlediği verimliliklerine bağlıdır. Bunlar toplumların üretici güçlerini oluşturur.

Öte yandan insanlar üretimi bir toplumsal işbölümü içinde yaparlar, yani herkes her şeyi tek başına yapmaz. Örneğin kimisi tarım ürünleri üretimiyle uğraşırken, başkaları ayakkabı gibi tüketim mallarını, başkaları da bu sektörlerde kullanılan makineleri, araç gereci yani üretim araçlarını üretir. Sağlık, eğitim, yeme içme, eğlenme, haberleşme, ulaşım gibi bir mal olmayan ama gerekli olan işleri yani hizmetleri ise başkaları yapar. Bunun yanı sıra her bir ürünün örneğin ayakkabının ortaya çıkması da pek çok emekçinin işbirliğinin ürünüdür; derisinden tabanına, yapıştırıcısından boyasına...

Tarif ettiğimiz toplumsal işbölümünün de işaret ettiği gibi insanlar üretim yapmak için belli ilişkilere girerler. Eğer ilkel bir kabilenin üyesiye kabilenin ortak malı olan oku yayı kullanarak avlanır ve avladıklarını kabile hep birlikte tüketir; eğer eski Mısır'da bir köleyse bir efendinin malı olarak o ne emrederse onu yapar; eğer bir derebeyinin serfiyse ya da bir ağanın marabasıysa onun malı olmasa bile kendi geçimliğini ürettikten sonra onun için çalışır ve hiçbir yere ayrılamaz...

Ve eğer bugünkü şehirlerde bir işçiye, kimsenin malı olmasa ve istediği yere gidebilse bile emek gücünü yani çalışma kapasitesini bir patrona kiralamak ve onunla bir ücret ilişkisine girerek üretime katılmak zorundadır...

Bugünkü işbölümü içinde doğrudan mal veya hizmet üretimiyle uğraşmayanlar da vardır; onlar yöneticilik yaparlar, ticaret yaparlar veya çoğunlukla hiçbir şey yapmazlar, bunlar patron sınıfıdır. Patronlar üretimi kontrol ederler ve üretim üzerindeki bu kontrolleri üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmalarından ileri gelir.

Görüldüğü gibi üretim hep bir takım üretim ilişkilerini gerektirir. Ancak üretim ilişkilerinin özünü oluşturan aslında mülkiyet ilişkileridir. Üretim araçlarının mülkiyetine sahip olan kapitalistler, geçmişte üretimde bazı fonksiyonlar üstlenmiş olmakla birlikte, giderek gereksizleşmiş, hiçbir iş yapmaz hale gelmiş ve asalaklaşmışlardır. Neden böyle olduğuna ve dahası neden bu sınıfın böyle asalaklaşmak zorunda olduğuna aşağıda değineceğiz.

Peki, bu farklı nitelikte üretim ilişkilerini ne belirler? Bu üretim ilişkileri nasıl ortaya çıkar ve nasıl değişir?

Üretim ilişkilerini belirleyen yukarıda tarif ettiğimiz toplumun üretici güçleridir. İnsanlığın ilkel dönemlerinde aletler o kadar geri, beceriler henüz o kadar az ve verimlilik o kadar düşüktü ki avlanan hayvanları ve doğadan toplanan bitkileri hep birlikte hemen tüketmek dışında hiçbir çare yoktu.

Ancak sürekli öğrenen ve doğayla sürekli mücadele eden insan ateşi, tekerleği bulmuş; madenlerden dayanıklı aletler yapmaya başlamış ve tarımsal üretim yapmayı öğrenmiştir. Bu şekilde üretici güçleri artarken bu becerilere sahip olanların, ileri alet üretenlerin diğerlerine üstünlük kurmaları kaçınılmaz olmuştur. İhtiyaçlarından çok daha fazlasını üretebilir hale gelenler diğerlerini köleleştirmeye, böylece üretimlerini de çok daha hızlı arttırmaya muktedir oldular. Eski Mısır, Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu parlak gelişmelerini köle emeğine borçludurlar; ancak üretici güçlerin gelişmesinin başka bir yolu da bulunmuyordu...

Görüldüğü gibi üretici güçler üretim ilişkilerini belirliyorlar. Üretici güçler gelişirken kendilerine uygun düşmeyen üretim ilişkilerini de yıkarlar ve mevcut ilişkilerin yerine yenileri geçer. İşte üretici güçlerle onlara denk düşen üretim ilişkilerine beraberce üretim tarzı diyoruz. Tarihte sırasıyla ilkel komünal üretim tarzı, köleci üretim tarzı, feodal üretim tarzı, kapitalist üretim tarzı ve sosyalist üretim tarzı ortaya çıkmıştır.

Tüm devlet biçimleri, felsefeleri, ideolojileri, hukuku, sanatları, kültürü, ahlakı, dinleri, kısacası üst yapıyı belirleyen işte bu maddi temeldir yani üretim tarzlarıdır.

Yukarıda bahsettiğimiz köleci üretim tarzına devam edersek, köleleştirmeye sağlanabilecek gelişmenin bir sınırı vardı, Roma İmparatorluğu'nun çöküşü bu sınıra işaret eder. Köleci üretim tarzı kaldıramayacağı kadar bir genişleme yaşamıştı. Roma İmparatorluğu çökerken tarımdaki üretici gücün gelişmesinin mümkün kıldığı başka bir üretim tarzı ortaya çıkıyordu, feodal üretim tarzı. Burada serfler derebeylerinin kölesi değildirler, ancak onun toprağına bağlıydılar, o toprağı terk edemezlerdi.

Derebeylikleri içinde de, coğrafi keşifleri mümkün kılan yeni tekniklere sahip olan mülk sahipleri geniş pazarlara açılırken ticaret yaparak hızla zenginleşme olanağı buldular. Ancak onların önünde de feodal üretim ilişkileri artık engeldi.

Gelişen üretici güçlerin dayattığı yeni üretim ilişkileri eski üretim tarzının içinde doğar, onunla çatışmaya girer ve onu yıkana kadar gelişmeye devam eder. Bu durum, gelişmenin diyalektik bir yol izlemesi nedeniyle böyledir.

Yeni bir üretim tarzı ortaya çıkıyordu ancak feodal üretim tarzına üstünlük sağlayana kadar daha gelişmesi ve belli aşamalardan geçmesi gerekecekti.